

**ANDRZEJ PAWLIK
PAWEŁ DZIEKAŃSKI**

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

KONKURENCYJNOŚĆ OBSZARU FUNKCJONALNEGO KIELC W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Abstract: Competitiveness of Kielce Functional Area in Świętokrzyskie Voivodeship. Urban functional area is a spatially continuous settlement system, consisting of separate administrative units. It includes a compact urban area and associated functionally urbanized zone. Administratively, this area can include municipalities, rural and urban-rural areas. Its functioning is compatible with current administrative system in Poland and arrangements made during *KSRR 2020* in terms of regional development policy. Therefore mandatory delimitation of functional areas and preparation of strategies and development plans for the whole functional area of urban center was dedicated to all provincial capitals. In this way integrity and spatial concentration of metropolitan functions in all provincial centers were supported. Functional areas contribute to development of all Polish regions. There was formulated a thesis that the fast-growing municipalities will be the core of created functional area of Kielce competitiveness. This article presents the competitiveness of Kielce Functional Area based on the specially constructed synthetic index.

Keywords: Competitiveness, development, development index, functional area, Kielce functional area.

Wprowadzenie

Miejski obszar funkcjonalny jest układem osadniczym ciągłym przestrzennie, złożonym z odrębnych administracyjnie jednostek. Obejmuje zwarty obszar miejski oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną [*KPZK 2030*]. Administracyjnie obszar ten może obejmować gminy miejskie, wiejskie i miejsko-wiejskie. Jego funkcjonowanie jest zgodne z obowiązującym w Polsce systemem administracyjnym i ustaleniami *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020* w zakresie polityki rozwoju regionalnego [*KSRR 2020*]. Dlatego obowiązkową delimitacją obszarów funkcjonalnych oraz przygotowaniem strategii i planów zagospodarowania dla całego obszaru funkcjonalnego ośrodka miejskiego objęto wszystkie miasta wojewódzkie.

W ten sposób wsparto integralność przestrzenną i koncentrację funkcji metropolitalnych we wszystkich ośrodkach wojewódzkich. Obszary funkcjonalne służą rozwojowi wszystkich regionów Polski. Sformułowano tezę, że szybko rozwijające się gminy będą podstawą konkurencyjności utworzonego Obszaru Funkcjonalnego Kielc. Celem opracowania jest przedstawienie konkurencyjności Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego na podstawie specjalnie skonstruowanego wskaźnika syntetycznego. Wykorzystano metodę bezwzorcową.

1. Trochę historii ...

Temat zakwalifikowania Kielc do krajowej sieci metropolii powodował wiele spotkań i dyskusji. Powstawały też różne inicjatywy oddolne, jak Rada Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego, skupiająca miasto Kielce i 11 gmin podkieleckich oraz liczne przedsięwzięcia prowadzące do realizacji kluczowej dla regionu infrastruktury transportowej: dróg ekspresowych S-7 i S-74, lotniska regionalnego, wschodniego odcinka obwodnicy Kielc, łącznicy kolejowej z CMK – Kielce – Czarnca (łączącej węzeł kielecki z VI paneuropejskim korytarzem transportowym), czy też inicjatywy odtworzenia „Szlaku Staropolskiego” (w ciągu drogi ekspresowej S-46 Lublin – Częstochowa – Opole), która wzmocniłaby rangę Kielc jako krajowego węzła drogowego. Mimo starań samorządu województwa zespół autorski *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* nie znalazł uzasadnienia do wpisania Kielc w krajowy system metropolii. Starania władz wojewódzkich doprowadziły w efekcie do wycofania z Sejmu RP krytykowanego projektu koncepcji krajowej. Jednocześnie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego opracowało *Program operacyjny „Rozwój Polski Wschodniej”*. W kolejnych wersjach aktualizacji *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (która nigdy nie brała pod uwagę Kielc jako przyszłej metropolii) liczba ośrodków metropolitalnych ulegała systematycznemu zwiększeniu, ostatnia edycja obejmowała 12 miast, z których ostatnio przyłączone (Białystok i Rzeszów mają zbliżone (lub niższe od Kielc) wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego i słabiej rozwinięte powiązania funkcjonalne z otoczeniem. Oficjalnym argumentem za włączeniem tych miast do sieci potencjalnych metropolii było położenie w pobliżu planowanych autostrad oraz sąsiedztwo wschodniej granicy państwa.

2. Charakterystyka Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego

Nie ma Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego, ale jest Obszar Funkcjonalny. Kielecki Obszar Funkcjonalny (KOF) należy do mniejszych obszarów funkcjonalnych w Kraju i składa się obecnie z 12 gmin. Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego Kielce tworzą: miasto rdzeniowe – Kielce oraz 11 gmin, tj.: Gmina Zagnańsk, Gmina Masłów, Gmina Górnio, Miasto i Gmina Daleszyce, Gmina Morawica, Gmina Sitkówka–Nowiny, Miasto i Gmina Chęciny, Gmina Piekoszów, Gmina

Miedziana Góra, Miasto i Gmina Chmielnik i Gmina Strawczyn. Biorąc pod uwagę liczbę ludności według faktycznego miejsca zamieszkania, stan ludności na terenie KOF w latach 2009-2012 był stabilny. W 2009 r. liczba mieszkańców KOF wynosiła 339 711 osób, w 2012 nieznacznie wzrosła osiągając 340 317 mieszkańców, a na koniec 2015 r. było 341 tys. mieszkańców. Wynik ten należy uznać za pozytywny na tle wysokiego ujemnego salda migracji w woj. świętokrzyskim – w niekorzystnej sytuacji demograficznej regionu, obszar funkcjonalny Kielc zachował stabilną liczbę mieszkańców, nie udało się jednak przyciągnąć wielu nowych mieszkańców spoza KOF, co w dłuższej perspektywie może stanowić zagrożenie dla tego rejonu. W większości gmin KOF w badanym okresie liczba mieszkańców minimalnie wzrastała. Wyjątkiem była gmina Chmielnik, gdzie w 2012 r. liczba mieszkańców nieznacznie spadła oraz miasto Kielce, które zanotowało największy ubytek mieszkańców: 3897 osób w badanym okresie. Prawdopodobnie, większość mieszkańców przeprowadziła się na tereny podmiejskie, do innych gmin KOF. Trend ten jest dość naturalny dla obszarów, na których występują procesy aglomeracyjne, powinien jednak prowadzić do rozpoczęcia realizacji polityki zatrzymywania mieszkańców w obszarze rdzeniowym, tak aby nie doprowadzić do wyludnienia i zapaści społeczno-gospodarczej centrum miasta.

3. Metoda i cel badania

Przyjęta metoda badań zakładała wyznaczenie odpowiednich cech, które będą w sposób merytoryczny i możliwie najlepiej odzwierciedlać konkurencyjność gmin tworzących Obszar Funkcjonalny Kielc. Dokonując doboru cech kierowano się tym, by charakteryzowały się one [Gorzela 1979, s. 17-27]: istotnością z punktu widzenia analizowanych zjawisk, jednoznacznością i precyzyjnością zdefiniowania, wyczerpywalnością zakresu zjawiska, logicznością wzajemnych powiązań, zachowaniem porównywalności reprezentacji zjawisk cząstkowych, mierzalnością – w sensie możliwości liczbowego wyrażania poziomu cech, dostępnością i kompletnością informacji statystycznych dla wszystkich obiektów [Śmiłowska 1997, s. 85]. W analizie preferowano zmienne o wartościach względnych, gdyż uwzględnianie wielu mierników w wartościach bezwzględnych mogłoby prowadzić do zafałszowania wyników [Młodak 2006, s. 261]. W przeprowadzonej analizie wykorzystano wyselekcjonowane cechy charakteryzujące konkurencyjność gmin tworzących Obszar Funkcjonalny Kielc. Wydzielono cztery aspekty – grupy charakteryzujące odmienne obszary składające się w sumie na charakterystykę konkurencyjności gmin tworzących Obszar Funkcjonalny Kielc. Wspólnie określają one konkurencyjność, a zaliczono do nich: aspekt finansowy, aspekt demograficzny, aspekt ekonomiczny, aspekt ekologiczny.

W ramach tak wyznaczonych aspektów ustalono cechy statystyczne, które charakteryzując dany aspekt interpretowały konkurencyjność poszczególnych gmin tworzących Obszar Funkcjonalny Kielc. Ze względu na przedmiot analizy podstawowym kryterium wyboru cech do dalszych badań, było spełnienie wymogu istotności,

czyli uwzględnienie zmiennych reprezentujących merytorycznie istotnie badane zjawisko [Pawlik 2014, s. 94]. Z punktu widzenia struktury badań kierowano się zasadą merytorycznej istotności, dla poszczególnych wyróżnionych komponentów oraz całościowego problemu, czyli konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego Kielc. Wyboru zmiennych dokonano wykorzystując dostępne pozycje literatury i różnorodne podejścia badawcze. Wybrano 54 cechy statystyczne, które zgrupowano w czterech komponentach. Wyróżniono destymulanty, do których zaliczono: dług na 1 mieszkańca, wydatki na obsługę długu, dotacje, wskaźnik obciążenia demograficznego, saldo migracji wewnętrznych, liczbę bezrobotnych, ludność przypadającą na 1 placówkę biblioteczną, podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON na 10 tys. ludności, emisję zanieczyszczeń pyłowych i gazowych oraz odpady wytworzone w ciągu roku. Dla analizowanych cech w celu zapewnienia istotności i rozłączności przeprowadzono odpowiednie działania weryfikacyjne polegające na określeniu zmienności (obliczono współczynnik zmienności [Dziekański 2015, s. 262] oraz korelacji pomiędzy wszystkimi zmiennymi¹. W pierwszym etapie dyskryminacji cech, wzięto pod uwagę, czy przyjęte wskaźniki różnicują zbiór jednostek przestrzennych. Wszystkie zmienne charakteryzowały się przeciętnymi lub wysokimi współczynnikami zmienności, co pozwoliło na przejście do kolejnego etapu. W drugim etapie sprawdzono zakres informacji, jaki niosła, każda z przyjętych zmiennych. Liczba cech statystycznych ograniczona była w dużej mierze ich dostępnością. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane z Bazy Danych Lokalnych GUS za lata 2005, 2010 i 2014. Niestety ograniczone rozmiary opracowania nie pozwalają na pełne zaprezentowanie cech i toku badań.

4. Wybrane elementy kształtujące konkurencyjność Obszaru Funkcjonalnego Kielc

Konkurencyjność jednostki kształtują mierniki o charakterze finansowym, ekonomicznym, infrastruktury technicznej gminy, infrastruktury społecznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego, ładu przestrzennego i ekologicznego. Na konkurencyjność wpływ mają także: poziom wzrostu gospodarczego, bezrobocia, stopa inflacji i ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza. Zasoby finansowe stanowią niezbędną podstawę działalności finansowej gmin. Polityka finansowa jednostki samorządu terytorialnego polega na pozyskiwaniu odpowiednich środków finansowych, które umożliwiają realizację nałożonych na nią zadań [Ossowska, Ziemińska 2010, s. 73-85]. Skuteczne zarządzanie finansami gminy warunkuje jej rozwój i konkurencyjność oraz zabezpiecza realizację potrzeb jej mieszkańców. Podstawowymi źródłami finansowania zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego są dochody własne, dotacje celowe i subwencje. Dochody własne samorządu są uzależnione od sytuacji

¹ W badaniach za maksymalny, graniczny próg korelacji przyjęto wartość $R=0,5$.

gospodarczej w skali lokalnej. Wielkość dochodów własnych samorządu świadczy o zamożności gminy, a także o samodzielności finansowej i niezależności od transferów z budżetu państwa.

W celu zidentyfikowania różnic w poziomie konkurencyjności Obszaru Funkcjonalnego Kielc w badanym roku i określeniu czy różnice te powiększyły się, czy uległy zmianie, wykorzystano m.in. analizę odchyień standardowych i rozstępu oraz wartości minimalnej i maksymalnej. Obszar Funkcjonalny Kielc wyróżnia się w rozwoju na tle pozostałych gmin województwa świętokrzyskiego (tab. 1). Średni wskaźnik dla KOF wynosił w roku 2005 – 0,29, a w latach 2010 i 2014 – 0,31. Średni wskaźnik dla wszystkich gmin (102) woj. świętokrzyskiego w 2005 r. wynosił 0,23, a w 2010 i 2014 r. 0,24. Widoczna różnica potwierdza to, że wchodzące w skład KOF gminy są zbliżone pod względem rozwoju. Oczywiście jest najwyższa pozycja miasta Kielce 0,51 w 2005 r., a 0,52 w 2010 r. i 0,51 w 2014 r. Kielce dla całego Obszaru Funkcjonalnego stały się rdzeniem i podstawą jego funkcjonowania. Do kluczowych gmin można zaliczyć: Sitkówka Nowiny (2005 r. – 0,38; 2010 r. – 0,34 i 2014 r. – 0,34), Morawica odpowiednio (0,33; 0,35; 0,38) i Miedziana Góra odpowiednio (0,27; 0,31; 0,33). Do najslabszych gmin w KOF należą: Piekoszów (2005 r. – 0,23; 2010 r. – 0,25 i 2014 r. – 0,22), Górnio odpowiednio (0,22; 0,25; 0,25) i Chmielnik odpowiednio (0,23; 0,22; 0,22). Wyniki analizy potwierdzają występowanie niewielkich różnic w ocenie konkurencyjności KOF. Jak przedstawia tab. 1 w 2005, 2010 i 2014 r. różnica między gminą o najwyższym wskaźniku a gminą o najniższym nie zmieniała się i wyniosła 0,36. W 2014 r. w stosunku do 2005 r. zróżnicowanie nie uległo większej zmianie – odchylenie standardowe 0,09. Na stałość zmian wskazuje także wskaźnik zmienności – 0,33 -2005 r., 0,30 – 2010 r. i 0,30 – 2014 r. Wskaźnik dyspersji: $(q_1(q_3)/me)$ maleje, dlatego w badanym przypadku można go oceniać jako stabilny.

Tabela 1

Wskaźnik syntetyczny rozwoju gmin woj. świętokrzyskiego

Wskaźnik syntetyczny	2005	2010	2014
Chęciny (3)	0,22	0,26	0,26
Chmielnik (3)	0,23	0,22	0,23
Daleszyce (2) (3)	0,26	0,3	0,3
Górnio (2)	0,22	0,25	0,25
Masłów (2)	0,3	0,32	0,33
Miedziana Góra (2)	0,27	0,31	0,33
Morawica (2)	0,33	0,35	0,38
Piekoszów (2)	0,23	0,25	0,22
Sitkówka-Nowiny (2)	0,38	0,34	0,34

Wskaźnik syntetyczny	2005	2010	2014
Strawczyn (2)	0,25	0,32	0,28
Zagnańsk (2)	0,25	0,27	0,28
Kielce (1)	0,51	0,52	0,51
gminy 1	0,37	0,37	0,36
gminy 2	0,21	0,23	0,23
gminy 3	0,24	0,25	0,25
gminy 102	0,23	0,24	0,24
gminy 90 (bez KOF)	0,22	0,23	0,23
średnia KOF (12)	0,29	0,31	0,31
min gminy 102	0,15	0,16	0,15
max gmin 102	0,51	0,52	0,51
min	0,15	0,16	0,15
max	0,51	0,52	0,51
rozstęp	0,36	0,36	0,36
odchylenie standardowe	0,09	0,09	0,09
średnia	0,28	0,30	0,30
wskaźnik zmienności	0,33	0,30	0,30
wskaźnik asymetrii	1,42	1,31	1,11
mediana	0,25	0,29	0,28
rozstęp ćwiartkowy (q3-q1)	0,08	0,08	0,10
wskaźnik zróżnicowania max / min	3,40	3,25	3,40
dyspersji q1/me	0,91	0,87	0,85
dyspersji q3/me	1,23	1,14	1,19

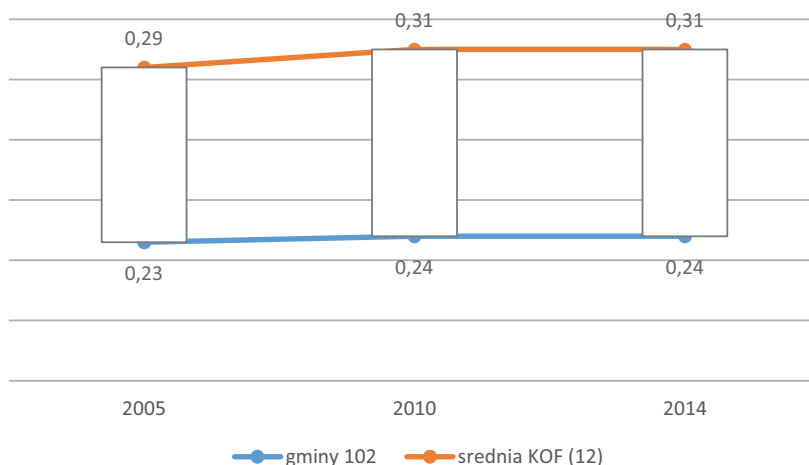
Źródło: Obliczenia własne, oznaczenia: 1- gminy miejskie, 2 – gminy wiejskie, 3 – gminy miejsko-wiejskie, KOF – Kielecki Obszar Funkcjonalny.

5. KOF na tle woj. świętokrzyskiego

Porównanie gmin KOF pod względem potencjału demograficznego wyłączając Kielce, które jako miasto rdzeniowe ma przeważającą liczbę mieszkańców wskazuje, że do gmin większych, o liczbie ludności powyżej średniej (wynoszącej 12 671 osób w gminie) dla całego obszaru można zaliczyć gminy: Zagnańsk, Górnio, Morawicę, Chęciny, Daleszyce oraz Piekoszów. Najmniejszą gminą KOF jest Sitkówka-Nowiny z liczbą mieszkańców nieco powyżej 7500. Liczba mieszkańców pozostałych, mniejszych gmin waha się na poziomie od 10 000 do ponad 11 500 osób. Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach KOF (liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na

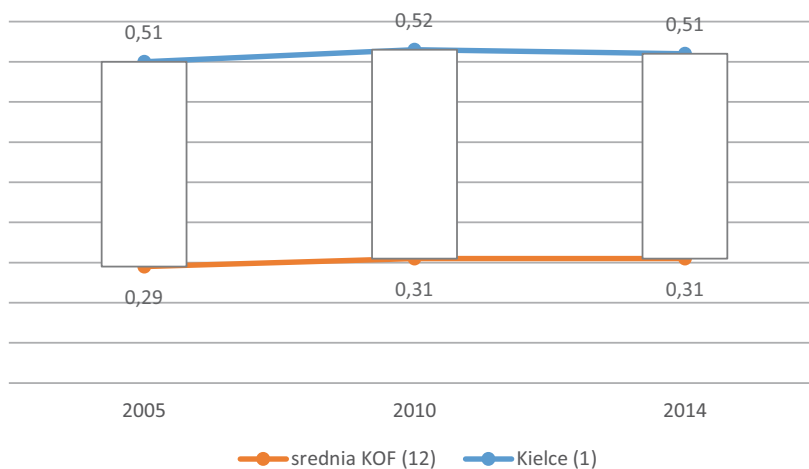
100 osób w wieku produkcyjnym) w latach 2009-2012 ulegał nieznacznym wahaniom na terenie poszczególnych gmin KOF. W gminach Masłów, Morawica, Górnio, Dale-szyce, Strawczyn i Piekoszów stopniowo nieznacznie spadał. W tym samym okresie w gminach Miedziana Góra, Zagnańsk, Chęciny i Chmielnik zaobserwowano nie-równomierne wahania tego wskaźnika, a w gminach Kielce i Sitkówka-Nowiny jego stały wzrost. W 2012 r. średnia wartość wskaźnika obciążenia demograficznego dla kraju wynosiła 56,6, a w woj. świętokrzyskim 58,2. Wśród gmin KOF tylko w dwóch (Kielce i Chmielnik) wskaźnik ten był wyższy niż średnia krajowa, a w Chmielniku przewyższał on również średnią dla województwa. W tych gminach sytuacja demo-graficzna jest więc niekorzystna. Powyżej średniej dla KOF pod względem wskaźnika obciążenia demograficznego, znajdują się gminy Sitkówka-Nowiny, Chmielnik i Kiel-ce. Dane te można porównać z udziałem osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności. W 2012 r. dla Polski średni udział tej grupy ekonomicznej wynosił 17,8%, podczas gdy dla woj. świętokrzyskiego było to aż 19,2%. Wśród gmin KOF najbar-dziej niekorzystną strukturę demograficzną mają Kielce, gdzie udział ludności w wie-ku poprodukcyjnym wynosi aż 20,7%, czyli o 1,5% przekracza średnią województwa. Wysokim udziałem tej grupy ekonomicznej charakteryzuje się również Chmielnik (18,1%). Gminy o najniższym udziale liczby ludności w wieku poprodukcyjnym to Górnio (11,8%) i Morawica (12,2%). Analiza struktury demograficznej KOF na tle kraju wskazuje, że tylko w sześciu gminach KOF liczba ludności w wieku produkcyj-nym jest wyższa od przeciętnej. W Kielcach wyższa od przeciętnej jest liczba ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, a w pozostałych gminach w wieku przed-produkcyjnym. Sytuację tę należy uznać za niepokojącą, szczególnie że jest ona także niekorzystna w pozostałej części województwa. Nawet w przypadku uruchomienia impulsów rozwoju gospodarczego, gminy KOF mogą mierzyć się z brakiem rąk do pracy. W prognozie demograficznej do roku 2030 przewidywany jest jednak wzrost liczby ludności KOF, z wyłączeniem Kielc, które będą dotknięte zarówno dalszym spadkiem liczby ludności, jak i pogorszeniem się struktury demograficznej. Potrzebne są konkretne impulsy do rozwoju KOF, który na tle gmin całego woj. świętokrzyskiego nie wykazuje tendencji rozwojowych (ryc. 1).

Konieczne jest zatem podjęcie pilnych działań interwencyjnych w mieście Kielce, którego pozycja jako obszaru rdzeniowego województwa może szybko ulegać osła-bieniu, w 2010 r. wskaźnik syntetyczny wynosił 0,52, a w 2014 r. 0,51 (ryc. 2). Na przestrzeni lat obserwujemy spadek konkurencyjności Kielc, miasta które jako rdzeń powinno być motorem Obszaru Funkcjonalnego.

Ryc. 1. Pozycja KOF i gmin w woj. świętokrzyskim

Źródło: Opracowanie własne (ryc. 1 i 2).

Ryc. 2. Pozycja Kielc i gmin tworzących KOF

Podsumowanie

Do 2020 r., dzięki podjętej współpracy, gminy KOF zrealizują kilkanaście wspólnych projektów z dziedziny gospodarki, transportu i komunikacji, rozwoju infrastruktury technicznej i turystycznej oraz poprawy jakości życia. Dzięki wspólnym działaniom na pewno uda się wypracować sprawne mechanizmy współpracy i wspólną wizję rozwoju w kluczowych dziedzinach. Zarówno mieszkańcy, przedsiębiorcy, jak i same

gminy coraz częściej będą postrzegać KOF jako zintegrowany obszar funkcjonalny. Największym wyzwaniem strategicznym KOF jest rozwój gospodarczy oraz wzrost konkurencyjności. Przedstawione wyniki badań z lat 2005-2014 nie napawają optymizmem. Generalnie gminy w tym okresie nie przedstawiły zachęcających wskaźników wzrostu, a obserwowany rozwój był na niskim poziomie. Zróżnicowanie wewnętrzne w konkurencyjności jednostek jest zjawiskiem naturalnym. Należy jednak pamiętać, że dysproporcje te powinny osiągnąć taki poziom, który w danej sytuacji ekonomicznej i społecznej będzie akceptowalny. Jedynie Kielce i dwie gminy: Sitkówka-Nowiny i Morawica mogą być przykładem rozwoju, ale nie zdołają zapewnić konkurencyjności dla całego Obszaru Funkcjonalnego, dlatego poprawy należy upatrywać w Zintegrowanych Inwestycjach Terytorialnych (ZIT). Możliwość realizacji ZIT w obecnym okresie programowania to ogromna szansa, ale też wyzwanie dla władz wojewódzkich miast i ich obszarów funkcjonalnych. ZIT to nowe narzędzie, które po raz pierwszy pojawiło się w przedstawionych przez Komisję Europejską aktach prawnych na nową perspektywę 2014-2020. Za pomocą tego instrumentu partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie (miasto Kielce i 11 samorządów tworzących obszar funkcjonalny) mogą realizować wspólne przedsięwzięcia, łączące działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, co powinno poprawić konkurencyjność Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego.

Literatura

- Dziekański P., 2015, *Wykorzystanie wskaźnika syntetycznego do oceny poziomu rozwoju samorządu na przykładzie gmin wiejskich województwa świętokrzyskiego*, [w:] *Determinanty rozwoju Polski*, S. Owsiak (red.). Finanse publiczne, PTE, Warszawa.
- Gorzela G., 1979, *Dobór zmiennych w statystycznej analizie porównawczej*. Wiadomości Statystyczne, z. 3, PTS, GUS, Warszawa.
- Młodak A., 2006, *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*. Difin, Warszawa.
- Ossowska L., Ziemińska A., 2010, *Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego*. Journal of Agribusiness and Rural Development, 4(18).
- Pawlik A., 2014, *Dystans innowacyjny województw w roku 2016*. Wyd. UJK, Kielce.
- Śmiłowska T., 1997, *Statystyczna analiza poziomu życia ludności Polski w ujęciu przestrzennym*. Studia i Prace Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych, GUS i PAN, z. 247, Warszawa.
- Uchwała Rady Ministrów z 13.07. 2010 r., Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*, Monitor Polski, 2011, nr 36, poz. 423.
- Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z 13.12. 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, Monitor Polski, 2012, poz. 252.